

§ 65.

DE CAUSIS SUPER SPONSALIBUS ET DIVORTIO.

Sequitur genus alterum causarum, quae circa sponsalia et divortium instituuntur. « Jam vero, » inquit Benedictus XIV de Synod. Dioec. lib. IX cap. 1, « causae excitatae aut super validitate sponsalium, aut super jure instituendi divortium quoad thorum et cohabitationem ob illum respectum, quem habent ad matrimonii Sacramentum, ad solum judicem ecclesiasticum deferuntur; quod deducitur ex cap. 10. EX LITERIS de sponsalibus, et ex cap. PORRO de divortiis. »

Praeterea in hisce causis judicandis saepenumero occurunt quaestiones, quae ad mores pertinent, et negligi nullo pacto debent: de his vero in foro civili nulla cognitio est, neque etiam esse potest. Ob hanc rationem Protestantes ipsi censuerunt, causas de sponsalibus et divortio a Consistoriis judicandas esse. Cujus rei locupletissimus testis est Boehmerius scriptor inter eos valde celeber, qui Juris Ecclesiastici Protestantium tom. II tit 2 § 14 ita scribit: « Protestantes quamvis negent matrimonium esse Sacramentum, aestimarunt tamen majores nostri, matrimoniales causas *ad casus conscientiae* esse referendas, quorum cum non habeatur ratio in foro saeculari, merito easdem judicio ecclesiastico esse delegandas. » Et § 25: « Adeo vero causae matrimoniales ad Consistoria nostra spectant, ut doctrina Juris Pontificii universa de hac materia recepta sit. Pertinent itaque ad Consistorium etiam causae sponsaliorum, si vel maxime sint de futuro, et quamvis hae rationem Sacramenti non habeant de Jure Pon-

§ LXVI. DE REB. ET CAUS. CONN. SEU MIXTIS. 371

tifico, hoc ipsum tamen eas suo foro vindicavit, et ad ejus exemplum praxis Protestantum. » Et denique § 27: « Similiter in causa adulterii, malitiosae desertionis, insidiarum vitae structarum, vel saevitiarum simplicium, quatenus *ad divortium*, vel separationem quoad thorum et mensam agitur, cognitio est Consistorii. »

Tertium causarum matrimonialium genus causas mere civiles complectitur, veluti de dotibus, de donationibus propter nuptias de alimentis, de successione haereditaria, et id genus alias. De quibus nihil attinet dicere, nisi quod hujusmodi causae ad forum civile pertinent.

§ 66.

DE REBUS ET CAUSIS CONNEXIS SEU MIXTIS.

Sunt res aliquae, sive jura quae quidem vere et proprie spiritualia non sunt, sed cum spiritualibus connectuntur. Hujus generis sunt *Beneficia Ecclesiastica*, sacra nempe ministeria, quae temporales redditus perpetuo adnexos habent: sic etiam Juspatronatus, Decimae, et reliquae res temporales, quae rebus spiritualibus adhaerent.

Hae res cum spiritualibus connexae vocari etiam solent *mixtae*, quia versantur circa rem temporalem cum spirituali conjunctam, et propemodum admixtam: nonnulli tamen Canonistae eas contendunt res *mixtas* appellari debere, non quae spirituale aliquid cum temporali adjunctum habent, sed quae vel privilegio aut diurna consuetudine utriusque potestati ecclesiasticae et civili communes evaserunt, veluti delicta quae mixti fori dicuntur, in quibus alterutri potestati licet priori loco negotium occupare. Verum quaestione de

nomine praetermissa, quaerendum potius est cuiusnam auctoritati et judicio res hujusmodi subjiciantur? Joan. Devoti, in Prolegomenis in Jus Canonicum universum cap. XII § 19: « Ut rectum, » inquit, « ferri possit judicium, ac justi ponantur fines ecclesiasticae et civilis potestatis, illud mihi in primis observandum videtur, cuius auctoritate et legibus ea res, de qua quaeritur, constituta sit. Neque enim dubitare quis potest, quin is qui rem aliquam constituit, legesque tulit cum quibus eadem administraretur, omnem in ea jurisdictionem et auctoritatem habere debeat. Atqui ab Ecclesia instituta sunt beneficia, jus patronatus, decimae, jus funeris et sepulturae, jura multa et privilegia Episcoporum, jura Parochorum et caetera, quae aut spiritualia, aut spiritualibus annexa sunt, de iisque omnibus ab Ecclesia leges praescriptae sunt. Cuncta igitur ab ejus auctoritate pendere debent. »

Ex quibus illud etiam manifestum est, causas omnes, quae de rebus temporalibus spirituali adnexis in judicio versantur, ad forum Ecclesiae pertinere; namque cognitio causae ad eum spectat, cuius jurisdictioni res, de qua agitur, subjecta est. Hinc Alexander III cap. 3 de judic. : « Causa, » inquit, « juris patronatus ita conjuncta est et connexa spiritualibus causis, quod non nisi ecclesiastico judicio valeat terminari. » Recte itaque scriptum est a Tannero tom. IV disp. 8 num. 166: « Causae spirituali adnexae ab Ecclesia noscendae et judicandae sunt, tum ex jure communi cap. 2 et 3 de foro competenti, et cap. 3 de judiciis, tum eo etiam, quod judex laicus jurisdictionis spiritualis plane incapax censeatur. » Namque « res temporalis desinit esse talis, cum fuerit adnexa spirituali, » ut ait Pichler in Summa Jurisprud. sacr. univer. lib. 2 tit. 2 num. 44.

Quanquam vero causae spiritualibus adnexae ad judicem ecclesiasticum spectent, non solum si quaestio sit *proprietatis*, seu juris quod dicunt *petitorum*, verum etiam si quaestio *possessionis* agitur; similes tamen causae aliquibus in provinciis, si judicium proprietatis sit, ad ecclesiasticum quidem judicem remittuntur; sed in judicio possessionis apud forum civile tractari solent, quoties agitur de retinenda vel recuperanda possessione, non item si de adipiscenda quaestio sit.

Hac super re Covarruyias practic. quaest. cap. 37 coniunctione prima animadvertisit, « non posse laicum judicem secundum rigorem juris cognoscere de causa possessoria Beneficiorum ecclesiastici, cum ad justificandam possessionem in hoc casu sit necessaria quaedam summaria probatio alicujus tituli apparentis, nec aliter possessio obtineri. » Et iterum: « Opinor, judicem saecularem nec in interdicto adipiscendae, nec retinendae, nec recuperandae posse cognoscere de causa possessoria Beneficiorum ecclesiasticorum; maxime quia in hac specie non solet controversia contingere nisi inter Clericos; et ideo cum reus Clericus sit, ad judicem ecclesiasticum erit causa deferenda, perpensis juris utriusque principiis, et conclusionibus admodum receptis, licet causa possessoria nihil haberet mixtum proprietatis, nec esset in ea quid spirituale, imo tota esset omnino temporalis. » Et quanquam in caeteris causis non beneficialibus videatur in eam sententiam proclivis esse, secundum quam licet saeculari judici in causa possessionis judicare, ita ut in secunda coniunctione asserat: « Quoties tractabitur de causa possessionis decimarum, juris patronatus, juris praestandi, juris eligendi, quia in hisce casibus non est ad possessorium jus necessaria proprietatis examinatio, judex saecularis erit competens, et

coram eo poterit causa expediri quia temporalis censetur, » subdit tamen : « Verum si diligenter examinaverimus rationes et auctoritates, quibus haec secunda conclusio probari solet, plane manifestum fiet, non esse satis certam nec tutam, imo prorsus omni legum et canonum, quibus standum est, auxilio destitutam. Est enim regula Juris Pontificii, quae dictat, causas ecclesiasticas tractandas et examinandas fore apud judices ecclesiasticos, non apud saeculares, c. 2 de judic. Ecclesiasticas autem causas intelligo non de rebus temporalibus Ecclesiarum, sed de rebus spiritualibus Ecclesiarum, et de his quae quasi spiritualia censemur, et constat, causam possessoriam etiam simplicem, et indistincte dici ecclesiasticam, ut probari et deduci poterit ex textu in Clement. unica de causa possess. et propriet. et in Clement. unica de sequest. possess. et fructuum, et ideo falsam esse censeo secundam conclusionem. » Verum de causis connexis cum spiritualibus late disserit Benedictus XIV de Synod. Dioec. lib. IX cap. 9, et Auctor Commentarii de finibus utriusque potestatis.

Quod vero ad causas criminales attinet, praeponendum est crima dividi in *ecclesiastica*, *civilia*, et *mixta*. Ecclesiastica sunt, quae fidem aut Religionem directe laedunt, qualia sunt apostasia, haeresis, schisma, simonia, et hujus generis alia. Civilia sunt, quae directe laedunt rempublicam, ut homicidium, furtum, peculatus, et similia. Denique mixta sunt, quae Religioni et reipublicae nocent, veluti adulterium, concubinatus, sortilegia, et hujusmodi alia.

Causas de criminibus ecclesiasticis solus judex ecclesiasticus etiam contra laicos cognoscit et judicat; siquidem judicium est de re spirituali, seu de crimine quod contra fidem, aut Religionem patratum est. Civilia crima judex laicus

contra laicos cognoscit, santesque justis debitisque poenis coerget. Crimina mixta tum Ecclesiae, tum civilis reipublicae judicio et coercioni obnoxia sunt; ita tamen ut inter utrumque forum, si laicus fuerit reus, sit locus praeventioni, ut nimirum causa ab eo foro noscatur, quod alterum praevenit, sive primum actum judiciale exercuit.

Sunt tamen qui existimant, primum illud causarum genus, quod crima ecclesiastica respicit, inter causas *mixtas* recensendum esse; ideo quod haeresis, schisma, et alia id genus crima, non modo Ecclesiae, verum etiam reipublicae nocent: in eaque sententia fuisse videtur Natalis Alexander, dum Hist. Eccl. saec. IV cap. 2 scripsit, « causas mixtas esse, cum non Ecclesiae solum, sed reipublicae pax et tranquillitas in discrimen vocatur. » Jam vero si hujusmodi causae vocentur mixtae *ratione effectus*, quatenus ecclesiasticam et civilem societatem offendunt, ita ut tum Ecclesiae, tum reipublicae vehementer intersit communis salutis prospicere, non quidem repugnabimus, imo etiam fatebimur, ad ea crima coercenda nihil esse aptius et efficacius con spiratione et concordia utriusque societatis. Si vero mixtae dicantur *ratione competentiae*, ita scilicet ut competit non modo Ecclesiae, sed etiam civili potestati de iisdem causis cognoscere et decernere, nullo pacto possumus consentire; namque agitur de causis spiritualibus, quarum cognitio et judicium, ut supra ostendimus, ad unam Ecclesiam pertinet.

De causis criminalibus ecclesiasticis, et mixtis confer citatum Commentarium « de finibus utriusque potestatis, » Alteserram in quarto et sexto Vindiciarum libro, et Horatium Martam « de Jurisdictione per et inter Judicem Ecclesiasticum et saecularem exercenda. »

§ 67.

DE APPELLATIONE AB ABUSU.

Qui putant Curiam Episcopalem, aut Judicem ecclesiasticum sua potestate in aliqua ferenda sententia abusum esse, ii solent in aliquibus regionibus ad Principem laicum sive ad ejus Curiam appellare, quae *appellatio ab abusu* nuncupatur. Quaeritur itaque, an hujusmodi appellatio valeat, et liceat? Qua de re aliqua dicenda sunt.

Jam vero judex ecclesiasticus sua potestate abuti potest, vel injustam sententiam pronuntiando, vel judiciale ordinem non servando. Si appellatio fiat ratione injustitiae, vocatur *appellatio simplex* et *mera*; si autem appellatio ob non servatum judiciorum ordinem interponatur, *appellatio tanquam ab abusu* nominatur. Inter utramque appellationem illud intercedit, quod in priori appellatione Princeps sive judex laicus de re ecclesiastica cognoscit et judicat, an scilicet sententia cum sacris canonibus congruat, nec ne: in appellatione vero tanquam ab abusu non de jure, sed de facto cognoscit, utrum ex. gr. ecclesiasticus judex legitimos testes, et ipsos ligantes audierit, an sufficientem defensioni locum dederit, an denique alia in re, quae ad judiciorum ordinem pertineat, potestate sua abusus sit.

Communis vero est Canonistarum sententia', meram et simplicem appellationem in qualibet causa spirituali et ecclesiastica illicitam et nullam esse, cum earum rerum cognitione ad solam Ecclesiam pertineat. Petrus De Marca, lib. IV cap. 19 § 5 de Concordia Sacerdotii et Imperii, haec habet: « Simplicem et meram appellationem a Curia ecclesiastica ad

§ LXVII. DE APPELLATIONE AB ABUSU. 377

Curiam regiam in Galliam nunquam admissam fuisse fatentur Petrus de Cugneris art. 14; Masuerius tit. de appellat. § 22; et Joannes Galli quaest. 161. » Et Joannes Petrus Gilbert potestati laicae admodum addictus prima part. Prolegom. ad Jus Canonicum tit. 8 sect. 3: « Magistratus, » ait, « usurparent auctoritatem, quae sibi non competit, si appellationes tanquam ab abusu fadmitterent, cum sententia non est evidenter contraria legibus Ecclesiae, quia in hoc casu agitur de interpretatione canonum, quae non competit Principi: legi interpretatio pendet ab eo, qui ejus ferendae auctoritatem habet. »

Quaestio igitur in eo vertitur, an appellationes tanquam ab abusu proprie dictae, in quibus nempe appellans de violato ordine judiciali conqueritur, licitae rataeque habendae sint? Hujusmodi vero appellationum patroni tribus argumentis utuntur. Primum est, inter christiani Principis officia illud esse praecipuum, quod curam et defensionem Ecclesiae sacrorumque canonum respicit; ideoque Principem non modo posse, sed etiam curare debere, ne contra canones et recepta Ecclesiae iura quidquam perpetretur, et si quid hujusmodi a judice ecclesiastico commissum fuerit, propulsare et emendare. Alterum argumentum est, summis Principibus jus potestatemque esse, eos omnes, qui in ipsorum dictione sunt a vi et oppressione defendere; et idcirco si judex ecclesiasticus injuriam inferat, fas erit et oppresso ad Principem confugere, et Principi appellationem recipere. Tertium denique argumentum sumitur ex can. nos si INCOMPETENTER, caus. 2 q. 7. c. 41, quo Leo IV Ludovico Imperatori sic scribit: « Nos si incompetenter aliquid egimus, et subditis justae legis tramitem non conservavimus, vestro, ac missorum vestrorum volumus emendari judicio. »

Verum quod ad primum attinet, Princeps saecularis, si custos est et executorial canonum, omnino debet eorumdem canonum regulas sequi, suaque auctoritate tueri, et propterea « quando etiam judices ecclesiastici in canones peccarent, cum ipsi canones mandaverint, Superiore esse adeundum qui illatas injurias corrigat, si Principes velint esse canonum custodes et executores, in hoc incumbere debent, ut qui de inferioribus judicibus jure queruntur, ad superiores Ecclesiae judices confugiant : » quod praetare dictum est a Roncaglia in dissert. 21 Natal. Alexandri Hist. Eccl. saec IV § 2.

Ex quibus in promptu responsio est ad secundum argumentum; siquidem qui vim passus est, poterit a sententia judicis inferioris ad superiorem judicem ecclesiasticum appellare. Sed aiunt, si judex superior aut nolit, aut, quod faciliter evenire potest, injuriam ab inferiori judice illatam comprimere nequeat, nonne licebit Magistratus laici praesidium quaerere? Id quidem necessariae defensionis jure aliquando licebit; qua de re legenda sunt animadversiones ejusdem Roncaglia in cap. 2 Synopsis Hist. Eccl. IV saecul. Natalis Alexandri § 3.

Quod denique spectat ad canonem INCOMPETENTER, is falso tribuitur Leoni IV; probabilius videtur Leoni III adscribendus. Quare ignotus est ejus canonis auctor, neque etiam competens res est, de qua agebatur, an scilicet ecclesiastica fuerit, an civilis. Nihil ergo concludi eo poterit.

Antonius Faber, lib. VII in Cod. tit. 28 def. 8 num. 3, observat, « hunc appellationum usum plerumque magnas inter utriusque jurisdictionis Magistratus rixas, interdum etiam tragoeidas excitasse, non sine magno totius Reipublicae christiana et scandalo et detimento: quam ob causam fuisse hanc appellandi speciem antiquis omnibus jurisconsultis incognitam. » Quare audiendus est Ivo

Carnotensis ep. 159: « Si qui, » ait, « aliquando se praegravatos ipsius Ecclesiae auctoritate conqueruntur, hoc eis consilium damus, ut non descendant in AEgyptum propter auxilium. »

§ 68.

DE BONIS ECCLESIAE.

Ante Constantium M. Ecclesiae bona fuerunt plerumque res mobiles, ex fidelium sponte largitionibus comparatae. Profectores immobiles, persecutione saeviente, perpetuis direptionibus patuerint; nam celari non poterant, aut alio asportari. Atqui tamen Ecclesia per illud temporis spatium bonis stabilibus non penitus caruit: siquidem Alexandro Severo Imperatore, « cum christiani, » aut scribit Lampridius inter Script. hist. August. pag. 151 edit. Paris., « quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent sibi eum deberi, Imperator rescripsit, melius esse ut quomodocumque ibi Deus colatur, quam popinariis deditur. » Et Thomassinus de nov. et vet. Eccl. discipl. part. 3 lib. 1 cap. 3: « Cum, » inquit « Paulus Samosatenus monrem gerere detrectaret decreto Concilii Antiochiae adversus eum congregati, nec *Domo ecclesiae* excedere vellet, jussit Aurelianus Imperator illi eam addici, ad quem *Episcopi Italiae et Romanus Praesul* rescripsissent. Fateamur ergo necesse est fidelium pietate et largitione Ecclesiae dono datas esse terras, domos, haereditates ante etiam quam habendas Imperii christiani Principes tractare incepissent, eorumque fundorum Episcopos usumfructum et administrationem habuisse penes se, ut eos tuerentur etiam judicio et ope Principum nondum christiano nomine et mysterio initiatorum. »

Praeterea nemini dubium esse potest, quin ante Constantium domos, agros et hortos Ecclesia possederit, cum haec omnia eidem restitutum Imperator juss erit. « Fiscus adversus SS. Ecclesias nihil obloqui ausus, ea quae aliquando injuste detinuit, Ecclesiis juste restituat. Omnia ergo, quae ad Ecclesias visa fuerint pertinere, sive domus possessio sit, sive agri, sive horti, seu quaecumque alia nullo jure, quod ad dominium attinet, imminuto, sed omnibus integris manentibus, restitui jubemus, » ut est apud Eusebium lib. 2 de vita Constantini cap. 39. Lege quoque lata potestatem omnibus fecit ex bonis suis quidquid vellet Ecclesiis testamento relinquendi. « Habeat unusquisque licentiam sanctissimo, catholic o, venerabilique Concilio dece d ens bonorum quod optaverit relinquere. Non sint cassa judicia ejus; nihil est quod magis hominibus debeatur, quam ut supremae voluntatis, postquam aliud jam velle non possunt, liber sit stylus, et licitum, quod iterum non redit, arbitrium, » leg. HABEAT UNUSQUISQUE C. de SS. Ecclesiis. Denique ex aliorum Imperatorum legibus libera cuique potestas tributa est vel testamento, vel actibus inter vivos quaecumque bona in Ecclesiam transferendi, 119 Cod. de SS. Eccl., et passim eod. tit.

Ex quibus legibus paulatim crevit Ecclesiae patrimonium, deinde etiam magna praediorum bonorumque copia auctum est, tum quia ex leg. 20 Cod. de Episc. si Clerici vel Monachi intestati nullis legitimis haeredibus relictis decessissent, eorum bona Ecclesiae vel monasterio, cui addicti erant, devolvebantur, tum quia ipsorum plerique dum se altari vel monasterio dedicabant, bona sua vel eorum partem in Ecclesias vel monasteria transferebant, tum quia omne id, quod Monachi acquirerent, monasterio acquirebant. Ad haec omnia piae summorum Principum et christiana gentis largitio-

nes accesserunt. Sed Ecclesiae acquisitiones uberiores factae sunt ex utentium parcimonia et provida administratione, et potissimum ex laboriosa soli cultura maximum incrementum acceperunt.

§ 69.

DE JURE ACQUIRENDI ET POSSIDENDI.

Ea quae diximus ad factum pertinent; nunc de jure videndum est. Quaeritur itaque: undenam Ecclesia jus habet bona stabilia et frugifera acquirendi et possidendi? Respondere non dubitamus: *ex divina institutione*. Namque Christus in Dei cultum et animarum salutem Ecclesiam instituit, et quoniam perpetuam esse voluit, minime dubitare licet, quin eam quoque voluerit iis omnibus potiri, quae forent ad finem consequendum necessaria. Atqui ad Dei cultum et salutem animarum aedificanda sunt tempa et altaria, comparanda ornamenta et vasa sacra, aliaque ad divinum cultum spectantia; alendi sunt Episcopi, Presbyteri et Ministri qui Ecclesiae serviant, et toto animo atque opera in aeternam salutem hominum curandam incumbant, Clerici in litteris et disciplina ecclesiastica instituendi, et caetera ejus generis procuranda; quae quidem omnia sine magnis sumptibus fieri non possunt. Igitur Ecclesia ex sua institutione et divini Fundatori voluntate jus habet sive pecunias, sive bona stabilia et frugifera sibi comparandi, acquirendi et possidendi, ut quae ad faciendos sumptus necessaria sunt, ea in promptu habeat. Quapropter ante Constantium M. sanctissimi Ecclesiae Antistites et Patres non dubitarunt domos, agros, et hortos nomine ipsius Ecclesiae recipere et possidere, licet